

En National-Blodigle

Taler

Hans Barlien

Dato

23 november 1815

Sted

Stortinget

Omstendigheter

Debatt om Eidsvollsgarantien, og om opprettelse av en privat seddelbank

1 Hr. Præsident i Norges Lagthing!

Naar jeg saae, at alle de høilærde og velvise Repræsentanter, som for nærværende
befindes ved Storthinget, vare aldeles enige, saavel om Grundprinciperne, som
5 om maaden, hvorpaa vort Pengevæsen skal forbedres, saa vilde jeg troe, at disse
gode Mænds Forehavende var det bedste, som kunde tænkes; men, nu jeg seer,
at disses Meninger ere forskjellige, uagtet Nogles Bestræbelser til det
Almindeliges Vel synes være langt over Forventning, saa troer jeg, at det vilde
være aldeles uforsvarlig, af hvilken som helst Repræsentant, at vise sig ligegyldig
10 ved en saa saare vigtig Nationalsags Afgjørelse, hvis urigtige Behandling kunde
sætte selve Constitutionen paa Vægtskaalen. Jeg har derfor gjort mig Flid for at
tænke selv over denne Sag, og Resultatet af saadanne mine Betænkninger
(forsaavidt jeg, som Lægmand har kunnet overskue, samle og udfinde noget
bestemt og Sikkert af de fremsatte forskjellige Ideer) maa jeg herved fremsætte,
15 med Anmodning, at det vorder vedlagt Protocollen, for i sin Tid at blive
offentliggjort, paa det at mine Committenter kunne erfare, at jeg ikke har været
en ørkesløs Tilskuer her, hvor de havde betroet mig til at virke for deres og
Efterslægtens fremtidige Skjæbne.

20 Iblandt de mange Forslag, som jeg nu har gjenne læst i denne Materie, har jeg
ofte fundet meget lovende Indledninger, men iblandt dem alle er endnu Intet
forekommet mig, hvori Følgerne af Forslagets Udførelse, for enhver
Borgerklasse, simpelt og grundigen er viist. De, som ere meget høit travende, kan
vi Bønder ikke forstaae, og følgerigen ikke indlade os paa. Hr. Statsraad Tank
25 viser vel temmelig tydelig en sikker Gevinst paa Actierne i den private
Speciebank, naar den indrettes efter hans Forslag; men, hvorfra denne Gevinst
skal komme, derom har jeg en saadan Ahnelse, at jeg befrygter, i en saadan Bank

at see en National-Blodigle - maaskee jeg feiler.

30

De Grunde, som motivere min Stemme, ere følgende:

Rigsforsamlingen har besluttet, og Kongen har sanktioneret Beslutningen, nemlig: at enhver Statens Borger skal, i Forhold til sin Formue, deeltage i
35 Garanties Overholdelse. Heri vil, i mine Tanker, ingen ærlig Mand gjøre nogen Forandring. Vel sige Nogle, at Ihændehabererne af Rigsbanksedlerne ikke kan fordre mere af Staten, end de selv have givet for disse, da de ikke selv have vurderet dem efter Garantien. Dertil svarer jeg: Skal Staten indløse alle Sedlerne efter det Værd, som enhver af Ihændehabererne haver taget dem for, da vil den
40 faae mange og forskjellige Priser paa sine Sedler; - jeg vil alene fremsætte et Exempel, nemlig: en af mine Huusmænd kom til mig, da de Danske Courantsedler bleve indkaldte, med omtrent 1000 Rd. af disse, og bad, at jeg vilde medtage dem til Fogden, for at faae dem ombyttede; men han var sørgmodig over, at han nu skulde faae kun 1 for 6, og han og Kone havde i deres
45 Manddomsdage (de ere nu mellem 70 og 80 Aar) erhvervet disse Penge, han med at arbeide for Dagløn, og hun med at spinde, væve og sælge 1 Al. Lærred for 14 à 16 Sk. og 1 Al. Vadmel for 20 à 24 Sk.; disse Sedler viste ogsaa, at de vare af det ældste Slags Courantsedler; følgelig skulde nu enhver af de Rigsbanksedler, som denne Mand haver - og han har dem vist allesammen -
50 løses med 24 Rigsorter; thi saameget koste de virkelig ham. Skulde derimod de Uskyldige lide, fordi at Andre have gjort sig skyldige, saa fik denne omtalte meget ærlige og retskafne Mand, efter nuværende Kjøbmandscours, henimod 17 Rd. Species for sine 1000 Rd. eller 800 Speciedalere; saadanne Exempler ere ret opmuntrende, for atter at ønske en Seddelbank!

55

Hvad det ellers angaaer, at mange have vraget Rigsbanksedlerne, da befindes dette, desværre, at være altfor sandt, især i de Egne, som gjøre meest Fordring paa at besidde Cultur, og allermeest grændseløs viser denne Lovenes Overtrædelse sig i Hovedstaden, hvorfra den formodentlig efterhaanden haver
60 udbredt sig til de fjernere Egne - dog hørte jeg i min Egn, før min Afreise, neppe nogen Bonde at regne paa høiere Cours end 11 ¼. Om Aarsagen til, at Alt, hvad de skulde anskaffe sig fra Kjøbstaden, var saa overdrevent dyrt, vare de aldeles uvidende.

65 Ifølge saadanne Omstændigheder maatte jeg spørge: er det politisk rigtigt (moralsk rigtigt kan det vel neppe være), at bedrage Bedrageren, naar flere

Uskyldige med det samme nødvendig blive bedragne? Jeg troer, at en Handling, der er saavel moralsk som juridisk urigtig, neppe kan være politisk rigtig; jeg
70 troer endvidere, at det maa være Odelstingets ubetingede Pligt, at undersøge Aarsagen til en saa almeen farlig Overtrædelse af de gjældende Love, og at sætte Forbryderne under vedbørlig Tiltale og Domslidelse. Foruden at jeg ikke indseer, at Nationen kan unddrage sig fra at opfylde sine Forpligtelser, uden ved Hjælp af Kroglove eller Magtsprog, hvilket ikke anstaaer Nordmænd, saa finder
75 jeg ingen bevægende Aarsag til, at tænke paa en saa nedrig Handling; thi, naar man gaar redeligen og ligefrem med Operationen, da er Udførelsen simpel og let, f. Ex.

Norges private Formue bestaaer i:

80 a) Jordskylden, 16 2/3 Gange saameget som Hæftelsen til Rigsbanken, udgjør i Speciedalere 35,000,000 Rd. Sp.

b) Landmandens Løsøre, det halve derimod 17,500,000

85 c) Bjergverker og Saugbruge 3,000,000

d) Kjøbstædernes Værdie 250,000,000

90 e) Den hele Seddelmasse 6,000,000

Den hele Summa altsaa 311,500,000 Rd. Sp.

Erlægges heraf 2 pCt., da udkommer derved 6,230,000 Rd. Species, altsaa en
95 Sum næsten liig den hele Statsgjeld.

Saaledes haver jeg da bevisst Letheden, og Simpelheden vindes ved at følge 3die Commitees Indstilling, paa nogle smaae Forandringer nær.

100 For at vise de forskjellige Følger, som vil blive uundgaaelige for Landmannen og Embedsmanden, ved Udførelsen af ethvert især af de tvende Hovedforslag, som, angaaende denne materie, ere tagne under Overveielse, maa jeg anføre følgende Sammenligning:

105 1. For Landmanden.

A. 3die Commitees Indstilling befrier ham fra Hæftelsen til Rigsbanken, som er 2,100,000 Rd.Sp. og de forbigangne Aars Renter, 273,000, er 2,373,000 Rd.Sp.

110

B. Den faste Finantscommitees Forslag befrier ham ikke fra nogen av nærværende Udgifter, men tillægger ham, foruden at betale Hæftelsen eller Renterne med 6 ½ pCt indtil evig Tid, et Tillæg i sine faste Skatter, som for 1816 ikke vil blive meget mindre end 4,816,880 Rbd. N.B; ligeledes forhøies alle
115 Landmandens øvrige Udgifter med 2 ½ Gang, og det Værste er, at her er ingen Grændse for disse Forhøielser, ligesom der paa den anden Side ikke er nogen Grændse for Sedlernes Kostbarhed, naar der skal anskaffes det Fornødne til Udgifterne for 1817, saa at de fleste Landmænd da kom til at sælge sine Eiendomme og sig selv til de mægtige Banquiers.

120

2. Offentlige Lønninger.

A. 3die Commitees Forslag giver Embedsmanden Sikkerhed saavel for Pengenes som Varernes Værd, og Alt kan gaae meget retfærdig til.

125

B. Den faste Finantscommitees Forslag udsætter Embedsmanden endvidere for, at erholde og bruge sin Løn, efterat den ikke gavnet ham det Halve af hvad der var tilstaaet ham, efter den Toldcours, hvorefter den beregnedes, og endelig, efter kort Tid, vil Landmandens Kræfter være saaledes svækkede, at der Intet
130 bliver at erholde, og det vil endes med en Udvandring eller Opstand.

Endelig bruger man, som Kjævhæst, den største Sum, de Sedler vil koste, som nu ere i Udlændingenes Hænder, naar disse skal løses efter Garantien.

135

Vel er det ikke troligt, at Udlændinge have villet gjøre store Oplage af Pengesedler, som foragtedes i sit eget Land; men, skulde Udlændinge have viist en større Tiltroe til den Norske Nations Redelighed, end Norges Handlende selv, da er det Skjændsel og Skam, at bedrage disse, og de farlige Følger, en saa aldeles utilbørlig Fremgangsmaade kunde have, vilde være aldeles uberegnelige.

140

Lad os hellere følge 3die Committee's Ondstilling, 3die og 7de §., og indfrie vore Forpligtelser - ærlige Nordmænd maae dog være agtværdigere i Nationernes Øine, end rige Bedragere.

Der maa ogsaa anmærkes, at det synes, som den faste Finantscommittee haver

gaaet aldeles udenfor sin Instrux; thi i Rigsforsamlingens Bestemmelse av 17de Mai 1814 hedder det: "Endelig bør denne Committee overveie og for Storthinget foreslaae, hvorledes de Præstationer, der blive en Følge af den indgaaede Garantie, rigtigt kunne fordeles i Forhold til enhver Statsborgers
150 Formue." Ikke destomindre har denne Committee givet os en Indretning til en privat Bank i Hænder, til hvilken den for det første lægger Hæftelsen i

alle faste Eiendomme til Beløb 2,100,000 Rd.Sp.

155 hvortil føies de tvende forbigangne Aars Renter 272,000

saavelsom den Norske Stats-Casses Fordringer 700,000

- der til sammen udgjør i Species 3,072,000 Rdlr.

160

Hvilken Summa, efter nærværende Handelskurs, vilde indløse den hele Seddelmasse, og endda give et Overskud af 6,190, 000 Rbd. N.B. Betragter man tillige alle de Forrettigheder og Gratificationer, den tillægger sin Bankindretning, saa er det paafaldende, at læse Begyndelsen af Octroien med
165 følgende Ord: "Banken skal føre Navn af den Norske Speciebank, og stedse agtes og ansees, som en til almindligt Gavn, ved privat Formue stiftet, offentlig Indretning."

170

Ved at antage og udføre en saadan Indretning vilde man, efter min Formening, lægge Grundvold til en Penge-Adel, som i Despotisme og Grusomhed skulde kunne overgaae Alt, hvad man kan tænke sig. Anderledes er jeg ikke i stand til at beregne Følgerne af dette Forslags Udførelse, og vil være dem meget forbunden, som med simple og rimelige Grunde beviser det Modsatte, og at dette har bedre Følger for Landmanden, end 3die Committees Forslag.

175

De Formuehavere, som ved denne Leilighed have tiltænkt sig en betydelig Entreprise, ere de eneste, som kan siges at tabe; men jeg tør haabe, at de fleste af saadanne ikke ønske sig en Magt, som saa let kan blive misbrugt, og da tilveiebringe saadanne Optrin, som hverken de eller Nogen ønske.

180

Landmanden har ventet, og venter endnu, at han, ved Adskillelsen fra Danmark og især ved Foreningen med Sverrig, maa kunne blive lettet i sine Udgifter - Garantiens Opfyldelse fraregnet, som skal tages af Formue - og han grunder sin

185 Forventning paa forrige Regents Kundgjørelse: at Norge, i Forening med
Danmark, gav hvert Aar betydeligt Overskud, saa at det, som selvstændig Stat,
meget godt kan bestaae, og, naar nu Norge kun deeltager i Hofholdningen, saa
maa Skattepaalæg blive saameget mere overflødige; og, dersom denne
Landmandens Forventning slaaer ham feil, da vil han mistænke Statens
190 oeconomiske Bestyrelse for ødsel, og blive utaalmodig.

Jeg skulde derfor tilraade den størst mulige Forsigtighed i at forhøie
Landmandens Skatter og andre Udgifter, endogsaa blot i Navn; kunde derimod
en Nedsættelse i Landmandens Udgifter være mulig, da vilde dette have
195 saameget behageligere Indflydelse paa Gemytterne; men dette lader sig vel neppe
gjøre, dersom Garantien frafalder. Altsaa vedbliver jeg 3die Committees Forslag,
men ønsker, at dette maatte undergaae nogle smaae Forandringer, f. Ex. at [1e]
og 10de § udelades, og de efterfølgende §§ lempes derefter. Maaske kunde 9de §
hedde saaledes: den i 6te § paabudne Skat lignes af det nu forsamlede Storting
200 saaledes, at det hele Storting først bestemmer den Andeel, som ethvert af de 5
Stifter, hvoraf Riget, efter den geistlige Inddeling, bestaaer, skal tage deri, og
bestemmer tillige Forholdet imellem Landet og Kjøbstæderne. Eller maaskee
bedre, at alle Kjøbstæder ansees som henhørende under Landet, hvad denne
Ligning angaaer, da der ellers vil opstaae farlige Stridigheder. Allerrigtigst
205 forekommer det mig, at de foreslaaede Commissioner bestemtes til at søge at
udfinde enhver Mands Formue, og indgive Liste derover til
Realisationscommissionen, som, naar den har samlet hele Rigets Formue til en
Sum, da bestemmer, hvormange Procent der maa udredes.

210 Paa Landet vilde den Rigtige Sum af enhver Formue kunne træffes temmelig
nær, naar man først fik Summen opgivet af Skifteforvalterne paa de sidst
behandlede Boer, og derefter gikk frem med Sammenligning; i Kjøbstæderne
kunde det synes at have mere Vanskelighed, men derfor ikke saa vanskelig, at
sammenligne tvende Mænds Formue, som at sammenligne en heel Kjøbstad
215 med et heelt Amt, og det tør jeg haabe, at Thinget selv indseer og udfinder det
Bedste.

Nogle sige om 3die Committees Indstilling, at den vel tilintetgjør Banken og
indløser Sedlerne, men sætter en Bank istedet, som Ingen vil tage Actier i, og
220 giver os Intet i stedet for Sedlerne; dertil maa jeg svare: det er jo nok, at den, som
anseer en bank nødvendig, da ogsaa har Tilladelse til at oprette en saadan, og har
endog det Privilegium, at dens Sedler uvægerlig skal modtages i alle offentlige

225 Betalinger; og hvad det angaaer, at faae Noget i stedet for Sedlerne, da er det vel
 neppe nogen Bank, som giver Folk Sedler for Intet; naar den modtager dem
 efter den indgaaende Garantie, saa kan der ikke mere fordres af nogen
 Indretning. Faae vi altsaa ingen Bank, ja, saa er dette et Beviis for, at den heller
 ikke er nødvendig.

230 Man siger, at her bliver saadan Mangel for Penge, at ikke Landmanden kan
 betale sine Udgifter og Handelen standses; dette troer jeg ikke heller, thi for det
 første blive da Pengene saa gode, at Landmanden ikke behøver saa stort Tal, og
 hvad han ikke kan skaffe i Penge, det kan han give Assignater for, hvilke altid
 maae være saa gode, som Bancosedler, thi disse kan, i intet Tilfælde, ruinere
 235 Staten; og hvad Handelen angaaer, da troer jeg, at den har været Aarsag til
 Norges, til Europas, ja til hele Verdens Ulykker og utallige Slægters
 Elendigheder, saa at man ikke, for det første, bør at give den altfor mange
 Understøttelser, førend man faaer at see, hvad som kan være tjenligst.

240 Professor Olufsen siger i sine Grundtræk af den practiske Stats-Oeconomie pag.
 88: "Den egentlige berigende Handel er den, hvis Førelse gaaer for sig under
 mange Vanskeligheder, og under uberegnelige indviklede Omstændigheder.
 Men denne Handel kan ogsaa let ødelægge. Den lokkende Udsigt til større
 Fordeel gjør denne Handel til Speculation for enhver Eier af en mobil Capital,
 245 og til Gjenstand for en altid vaagen Misundelse. Kjøbmandens Capital er ikke
 stedse under hans umiddelbare Varetægt, den er udsat for Vold, Bedragerie,
 Uheld; derfor fordrer han sin Capital respecteret; han forlanger al Lettelse i sin
 Handels Drift, selv til Andres Fornærmelse. Hver Handelsmand ønsker sig at
 være Monopolist; hver Handelsnation søger at være den eneste handlende
 250 Nation. En mægtig Nation gjør sine Fordringer tildeels gjældende; den mindre
 Mægtige forurettes eller indskrænkes. Handelen holder derfor Nationerne i en
 stedsevarende spændt Tilstand, i Rivalitet og Fiendskab. Den kan derfor blive
 en farlig Nationalvirksomhed for de mindre mægtige Stater. Da den desuden
 volder, at enhver Nation trænger til den hele øvrige Verden, saa er nuomstunder
 255 ingen cultiveret Nation sig selv nok; og denne Trang er en Kilde til Svaghed, de
 nyere Stater besidde, som de gamle ucultiverede Stater ikke følte. Med alle sine
 store velgjørende Virkninger paa den selskabelige Nærmelse, det daglige Livs
 Behagelighed, den videnskabelige Uddannelse, bliver Handelen en evigvarende
 Anledning til Splid, Misundelse og flere uædle Lidenskaber, samt altid en
 260 spirefærdig Sæd til Afmagt.

Denne ulykkelige Tendents maa ogsaa gaae over til de Individder, som hengive sig til Handel; de maae ynde Handelsdespotie, de maae være lønlige Tilhængere af den Nation, som behersker den almindelige Handel. Som blot Handlende ere de kun ved et løst Baand forende med nogen anden Nation, end den, der til Handelens Flor tyranniserer Verden. Handelsmanden er kun betingelsesviis Patriot."

Til Slutning siger han: "At en Stat handler viselig, som ikke for hastig lader sig blænde af de Fordele, som Papiirpenge kunne medføre. Det er let at faae dem, vanskeligt at blive dem qvit igjen."

Den Opmærksomhed, hvormed Nationen nu længes efter at see denne vigtige Sag afgjort, gjør det til enhver Storthingsmands Pligt, at give Grunde for, hvorfor han holder denne eller hiin Afgjørelsesmaade for rigtigst; jeg har derfor fremsat mine, og troe, at de give mig fuldkommen Ret til at paastaae: at den Eidsvoldske Garantie bør være hellig! og at 3die Committees Indstilling i det Væsentlige bør tages til Følge.

280

Kilde

Kongeriget Norges første ordentlige Storthings Forhandlinger i Aarene 1815 og 1816, bd. 2. Christiania 1819, s. 368-382.

Emner

285 Debatt, Økonomi

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/en-national-blodigle>

290

295

300